**Taiteen edistämiskeskus**

**TAITEEN EDISTÄMISKESKUKSEN LAUSUNTO:**
**VALTIOVARAINVALIOKUNNAN SIVISTYS- JA TIEDEJAOSTOLLE 22.5.2024**

**Asia:**
**VNS 2/2024 VP VALTIONEUVOSTON SELONTEKO JULKISEN TALOUDEN SUUNNITELMASTA VUOSILLE 2025-2028**

**Teema: OKM:n hallinnonalan säästötoimet. Tilannekuva kulttuurialan osalta. Kuinka valtionavustussäästöjä olisi mahdollista kohdentaa haittoja minimoiden. Lisäksi: Kulttuurialan kasvun ja viennin tukeminen.**

Kiitämme mahdollisuutta lausua otsikkoasiassa ja toteamme lausuntonamme seuraavaa.

## 1. TILANNEKUVA

*Hallitusohjelmassa ja vaalikauden ensimmäisessä julkisen talouden suunnitelmassa linjattua valtionavustusten tason asteittaista alentamista aikaistetaan ja kokonaissäästön tasoa nostetaan. Opetusja kulttuuriministeriön hallinnonalan valtionavustusten tasoa alennetaan yhteensä 75 milj. euroa v. 2025 ja 150 milj. euroa vuodesta 2026 lukien*.

### 1.1. Taiteen edistämiskeskuksen avustukset ja apurahat

Taiteen edistämiskeskus jakaa vuosittain noin 45 miljoonaa euroa apurahoina ja avustuksina taiteen ja kulttuurin edistämiseen. Taikelle tulee vuosittain noin 19 000 hakemusta. Vajaa 30% hakijoista saa myönteisen päätöksen.

### 1.2. Valtionavustusten leikkauksiin varautuminen ja vaikutusten arviointi

Valtionavustusleikkausten aikaistaminen suunnitellusta haittaa vakavasti viranomaisten mahdollisuutta ennakoida leikkausten vaikutuksia. Taide- ja kulttuurialat ovat täynnä keskinäisriippuvuuksia, joiden myötä leikkaukset väistämättä koskevat aivan kaikkea taide- ja kulttuuritoimintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriössä on kulttuurin, tekijänoikeuksien ja kirkollisasioiden avustuksia yhteensä yli 50 haussa. Taiken 16 eri avustusmomentin rakenne on hiukan selkeämpi. Nykytilanteesta on muodostunut suhteellisen itsestään selvä ja voisi sanoa, että jopa lähtökohtaisesti vapaasti rahoituspäätöksensä tekevä säätiökenttä jossain määrin toistaa sitä.

Kokonaisvaikutuksia arvioidessa on hyvä muistaa, että julkinen rahoitus usein toimii vipuvartena yksityisen rahoituksen mahdollisuudelle ja toiminnan houkuttelevuudelle (ns. raha tulee rahan luo), monikanavaisen rahoituksen ja pääomarakenteen kasvun pohjana on usein julkinen rahoitus ja rakenteen muuttaminen on pitkän tähtäimen projekti.

Taiteen ja kulttuurin toimintaedellytyksiin vaikuttavat valtionavustusleikkausten ohella muut sopeuttamistoimet ja kuluttajakäyttäytyminen. Muun muassa yksityisen kopioinnin hyvitysmaksun puolittuminen vähentäisi Musiikin edistämissäätiön ja AVEK:n kautta jaettuja tukia, joka kasvattaa hakupainetta Taiteen edistämiskeskukselle. Koronavuosista kärsineet festivaalit, musiikkiala ja näyttämötaiteet ovat vasta toipumassa ja pandemiavuosien vaikutus sekä inflaatio heijastuvat kuluttajien käyttäytymiseen ja vaikuttavat edelleen alan markkinoihin Lisäksi taiteilijoiden ansaintaan kohdistuu muita heikennyksiä: Kirja-ala on historiallisessa murroksessa, jossa nimenomaan kirjailijoiden ansainta on kaikkein kovimmilla. Taiteilijoiden ansainta on usein hauraiden polkujen päässä, ja työttömyysturvaan liittyvät

pieneltä vaikuttavat muutokset ovat muuttamassa koko ansainnan logiikkaa. Jo pelkkä 300 euron työttömyysturvan suojaosan poistaminen on johtanut taiteilijoiden alalta poistumiseen.

**Taiteen edistämiskeskus on varautunut valtionavustusten leikkauksiin kolmen erilaisen skenaarion mukaan'**

- Vuoden 2024 tason säilyttäminen (vuodelle 2024 kohdistui 5% eli noin 1,3 miljoonan euron leikkaus ei lakisääteisiin -avustuksiin)
- 5% leikkaus koko avustusmäärärahaan
- 25 % leikkaus koko avustusmäärärahaan



Missään skenaariossa virasto ei suorita sopeuttamistoimia ns. höyläämällä tasaisesti kaikkia vaan kaikkien pohjana on rahoituksen kokonaistarkastelu sen tilannekuvan valossa, jota on mahdollista saada tai ennakoida. **Lisäksi virasto haluaa kaikissa olosuhteissa turvata uusien, kehittyvien toimijoiden mahdollisuudet päästä valtion tuen piiriin sekä tarjota kannustavuutta ja ennkoitavuutta alan toimijoille**

On huomattava, että esimerkiksi VOS-järjestelmään mahdollisesti kohdistuvat leikkaukset vaikuttavat taiteen kenttään kokonaisuutena, ei pelkästään niin, että VOS-rahoitukselta mahdollisesti tipahtava toimija tulee vapaan kentän (Taiken) tuenhakijaksi vaan sopeuttamistoimet järjestelmässä, jonka pohjana on taata alueellinen ja demografinen saavutettavuus kaikkialla Suomessa, vaikuttavat laajalti taide- ja kulttuurialan kokonaiskuvaan. Siksi yksittäisten avustusmuotojen arviointi on haastavaa ilman näkemystä rahoituksen kokonaistilanteesta.

Taiteen edistämiskeskus pyrkii helpottamaan taiteen ja kulttuurin kentän toimijoiden valmistautumista tarjoamalla niin paljon ennakoitavuutta kuin epävarmoina aikoina on mahdollista. Virasto on vuoden 2024 hakemusmateriaalia analysoimalla, kokonaisrahoituksen tilannetta arvioimalla sekä taiteen kentälle tekemänsä kyselyn avulla, tuottanut strategisia painopisteitä ja tulevaisuuden kehittämissuuntia ja tiedottanut niistä hakijoitaan 14.5.

Taike esitteli infotilaisuudessa hakumuotoihin ja arviointiperusteisiin liittyviä muutosnäkymiä. Vaikka vuoden 2025 taloustilanne on valtaosaltaan vielä epävarma, osa muutoksista on sellaisia, joita Taike tekee riippumatta sen määrärahoihin liittyvistä päätöksistä. Taiken tavoitteena on, että hakijat saavat aiempaa aikaisemmin tiedon linjauksista ja uudistuksista, jotta taiteen ja kulttuurin vapaa kenttä saisi niin varhain kuin mahdollista mahdollisuuden varautua tulevaan rahoitusnäkymään ja pystyisi paremmin ennakoimaan tulevaa.

Tiedot Taiken tekemistä linjauksista löytyvät sivulta: [Yhteisöavustusten painotukset ja tulevaisuuden kehittämistarpeet – infotilaisuuden nostot (taike.fi)]

### 1.3. Taiteen edistämiskeskuksen kokemukset vuoden 2024 leikkauksista

.

Vuonna 2024 Taiteen edistämiskeskuksen määrärahat taiteen ja kulttuurin edistämiseen pienenivät 1,3 miljoonaa euroa (valtion talousarvion määräraha 29.80.50). Taiteen edistämiskeskuksen kyseisen momentin määrärahat on osoitettu kahteen pääluokkaan: 1) Luova työ, tuotanto ja jakelu sekä 2) Osallisuus, kulttuuritoiminta ja -palvelut. Nämä määrärahat ovat harkinnanvaraisia valtionavustuksia, jotka eivät perustu erilliseen lainsäädäntöön.

Vuonna 2024 tämä määräraha oli yhteensä 24,7 m€. Tällä määrärahalla rahoitettiin mm. taiteilijoiden hankkeita kaikilla eri taiteenaloilla eri puolilla Suomea (n. 6 m€), noin kahdensadan taiteilijayhteisön

perustoimintaa (n. 13 m€) sekä temaattisia tavoitteita kuten kulttuurihyvinvoinnin, lastenkulttuurin sekä festivaalien toimintaa. Määräraha on kriittinen taiteen perustoiminnan ja ns. vapaan kentän infrastruktuurin rahoittamiseen Suomessa. Vain sillä turvataan moniarvoinen ja laajasti vaikuttava taiteen ja kulttuurin ruohonjuuritason toiminta.

Jo 1,3 miljoonan euron leikkaus tarkoitti sitä, että 17 taideyhteisöä ei saanut enää vuosien ajan perustoiminnan rahoituksen kulmakivenä ollutta toiminta-avustusta, ja näistä osa on jo joutunut ajamaan toimintansa alas. Leikkaus johti siihen, että 10 kulttuurilehteä ei saanut enää valtion rahoitusta toimintaansa. Festivaalien rahoitusta leikattiin 100 000 € ja alueellista taiteen edistämistä 350 000 €:n edestä. Kaikkiaan taiteilijoille suoraan kohdennettavaa rahoitusta jouduttiin leikkaamaan siten, että valtion rahoitusta sai noin 100 taiteilijaa tai taiteilijaryhmää vähemmän kuin vuonna 2023. Tämä oli seurausta vain 1,3 miljoonan euron leikkauksesta, mutta tiedot antavat konkretiaa siitä, mihin mahdolliset merkittävästi suuremmat leikkaukset saattavat johtaa. On selvää, että suuremmilla leikkauksilla Taike joutuu luopumaan joistain tukimuodoistaan, ja tällä on mahdollisesti pysyviä vaikutuksia taiteen ja kulttuurin ruohonjuuritason ekosysteemiin.



**Alueelliset vaikutukset saattavat myös olla vakavia, sillä jo nyt Suomessa on maakuntia, joissa vapaan kentän taiteen perusrakenteet alkavat kuihtua kokonaan.**

## 2. VALTIONAVUSTUSSÄÄSTÖJEN KOHDENTAMINEN

Taiteen edistämiskeskuksen erilaisista skenaarioista valtionavustussäästöjen kohdentumiseen löytyy tietoa lausunnon liitteessä. Suunnitelmat ovat alustavia ja toimivat lausunnon tukena hahmottamaan leikkausten vaikutuksia. Niissä on huomioitu OKM:n strategian sekä hallitusohjelman painopisteet ja linjaukset.

## 3. KULTTUURIALAN KASVUN JA VIENNIN TUKEMINEN

”Vienti” -termin sijaan Taiteen edistämiskeskus toivoo keskustelua kansainvälistymisestä ja siitä, miten Suomi voi toimia taiteen ja kulttuurin kansainvälisenä solmukohtana (”ei ole vientiä ilman tuontia”), jolloin taiteen ja kulttuurin vaikutukset kansainväliseen vuoropuheluun, maakuvaan ja aluetalouteen sekä turismiin omat laajemmat.

Samoin taiteen ja kulttuurin rahoitusta arvioidessa on olennaista huomioida taiteen ja kulttuurin ulottuvuudet kansainvälisen vuoropuhelun vahvistajana sekä moniarvoisen taidekentän rooli demokratian vahvistajana.

### 3.2. Kannustavuus taiteen ja kulttuurin rahoitusinstrumenteissa kasvun pohjana

Koska ajat ovat taloudellisesti haastavat, Taike pyrkii vahvistamaan yhteisöjen rahoituspuskuria ja monipuolistamaan rahoituspohjaa. Taike on tarkentanut yhteisöavustusten linjaansa kahdessa asiassa: omaa pääomaa voi maltillisesti kartuttaa valtionavustuksella, ja muun rahoituksen hankkimiseen kannustetaan.

Taide- ja kulttuurialan organisaatioille on ominaista olematon pääomarakenne johtaa siihen, että rahoituksen saaja on jatkuvassa ohjauksessa. Ongelmallista on myös se, että julkinen sektori pystyy tekemään päätökset seuraavan vuoden rahoituksesta loppuvuodesta tai jopa sen vuoden alussa, jonka toiminta on siinä vaiheessa jo suunniteltu, tuotettu, ostettu ja ehkä myytykin.

Vahvempi pääomarakenne, kannustavuus tuki-instrumenteissa sekä ennakoitavampi päätöksenteko loisi tilanteen, jossa toimintaa voisi, mutta myös pitäisi, suunnitella 30 vuoden kaarella. Omaisuuden kasvun nousut ja laskut pakottaisivat toimijat omaehtoiseen skaalaamiseen ja opettaisivat toimimaan

markkinaehtoisemmin. Vahva pääomittaminen myös poistaisi tai ainakin vähentäisi jatkuvan rahoituksen tarvetta. Taseeltaan terve toimija voi myös tehdä tuotekehitystä, jollaiseksi luovien alojen vienti kannattaisi aina laskea. Tämän rakenteen vahvistaminen edelleen tarvitsee julkisen sektorin toimenpiteitä ja TKI-tyyppisen, taide ja kulttuurialalle sopivan, rahoitusmallin vakiinnuttamista taide- ja kulttuurialalle

On hyvä huomioida, että kaikille taiteenaloille malli ei sovi vaan taiteenalojen erilaiset ansaintalogiikat sekä yhteisöjen ja yksilöiden uran tai toiminnan vaihe ovat myös ratkaisevassa roolissa.



**3.3. Poikkihallinnollisten rakenteiden (Business Finland + Taike) vahvistaminen**

Taiteen edistämiskeskus toimii yhteistyössä TEM:n ja Business Finlandin sekä OKM:n luovien alojen asioita edistävien asiantuntijoiden kanssa. Taike sisällä Luova verkko -hanke auttaa Luovan ja kulttuurialan innovaatio-osaamisen teeman (ESR+) hankkeita ja rahoitusta hakevia ja pyrkii näin löytämään ja vakiinnuttamaan alaa vahvistavia yhteistyörakenteita taide- ja kulttuurialalle. Hankkeessa ovat yhteistyötahoina muun muassa Business Finland, TEM ja ELY-keskukset.  Tämän tyyppisten yhteistyörakenteiden ja konkreettisten hankkeiden kautta taide- ja kulttuuriala voi vahvistua. Siitä syystä myös virastojen toimintamenokehyksen turvaaminen on avainroolissa taiteen ja kulttuurin kentän vahvistumisessa.

Hallitusohjelmassa linjatut pysyvät rakenteet hallinnonalojen välille loisivat mahdollisuuden pitkän tähtäimen suunnittelulle sekä tarkoitustenmukaisten rahoitusinstrumenttien luomiselle. Tämä on mahdollista kahden ministeriön asiantuntemuksella ja pitkäjänteisellä yhteistyöllä.

Lisätiedot:

Kaisa Rönkkö
Johtaja
Taiteen edistämiskeskus
kaisa.ronkko@taike.fi, puh. 050 439 7868